

TIBBIYOT OLAMIDA MULOQOT MADANIYATI

Navruzova Muyassar Gaybullayevna

Buxoro davlat universiteti Pedagogik
ta'lim fakulteti Boshlang'ich ta'lim
metodikasi kafedrası o'qituvchisi

Til – millatning ma'naviy boyligi. Til nafaqat muomala vositasi, balki xalqning madaniyati, urf-odati, uning turmush tarsi, tarixidir. Tilni sevish va ardoqlash millatni sevish va qadrlash bilan teng hisoblanadi.

Sir emaski, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning bosh maqsad-mohiyati xalqimizga munosib hayot sharoitini yaratib berish: “ Islohot islohot uchun emas, inson uchun, uning manfaatlari uchun”, – degan ezgu g'oyani amalga oshirishdan iboratdir.

Keyingi yillarda jamiyatimizda kuzatilgan ma'naviy yangilanish, shaffoflik, ijtimoiy adolat tamoyillarida ustuvorlik insonlar qalbida ertangi kunga ishonch hissini bir necha barobar oshiradi. Bunda , alabatta, sog'lom turmush tarzining o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Sog'lom turmush tarzining shakllanishi avvalo, insonlardagi ma'naviy-ruhiy sog'lomlik darajasi bilan bog'liq. Xalqimiz bejizga “Sog' tanda – sog'lom aql” deb aytmaydi. Darhaqiqat, shunga yaqin fikrni mashhur yunon hakimi Buqrot ham ta'kidlagan edi: “Ruhni davolamay, tanga shifo berib bo'lmaydi”. Albatta, mazkur da'vomizning isbotiga ko'plab misollar keltirish mumkin. Zero, bu hayotning rad eib bo'lmaydigan haqiqatidir.

Joriy yilda Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev sog'liqni saqlash sohasi xodimlari bilan uchrashuvida tibbiyotning jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyati masalasiga to'xtalar ekan: “ Barchamizga ayonki, odam sog'lom bo'lmasa, unga ish ham, moddiy ne'matlar ham, hayot quvonchlari ham tatimaydi. Bu aksiomani hech kim inkor qilolmaydi”, – deb yana bir karra ta'kidladi. Haqiqatan ham, ertangi kunimizga ishonch, avvalo salomatligimiz bilan aloqador. Aytish joizki, hayotning barcha sohalarining

poydevorini bunyod etuvchi, rivojlantiruvchi ta'lim sohasida ham tibbiyotga aloqador masalalar dolzarb hisoblanadi. Buni ayniqsa, til ta'limida yaqqol ko'rishimiz mumkin.

Avvalo, bugungi globallashuv davrida, ayniqsa, g'oyalar kurashi keskin tus olgan paytda mazmundor mohiyatga ega nutq ham, mahoratli, fikri teran, so'zga chechan notiqalar ham deyarli barcha sohalarda suvdek, havodek zarur. Chunki asosli, hayotiy, samarali targ'ibot va tashviqotgina xalqni ishontiradi, ruhlantiradi, ulug' va qutlug' maqsadlar sari ilhomlantiradi. Aks holda, dushman undan ustomonlik bilan foydalanib omma ongini zaharlashi, turli oqimlar tomon og'dirishi, asosiy maqsaddan chalg'itishi, yo'ldan ozdirishi hech gap emas. Jaholatga qarshi ma'rifat yarog'idan ayniqsa, yoshlar to'la va to'g'ri foydalana olishi kerak. Shuning uchun ham Prezidentimiz nutq madaniyati va notiqlik mahoratini shunchaki muloqot va muomala manbayi emas, balki ma'rifat va ma'naviyatning, targ'ibot va tashviqotning quroli sifatida his etib, bundan foydalana olish milliy g'oyamiz himoyasiga daxldor ekanini alohida uqtirmoqda. Chunki g'oyamiz — himoyamiz, himoyamiz esa g'oyamizdir. Prezident o'z nutqlarida ma'rifatparvar adib Fitratning “Bu dunyo kurash maydonidir. Sog'lom tan, o'tkir aql va yaxshi axloq bu maydon qurolidir”, — degan so'zlarini ham bejiz eslatmadi. Aqlan, ruhan va jismonan sog'lom avlod barkamol bo'lganidek, xulqiy va nutqiy madaniyatga ega bo'lgan inson komil inson sanaladi.

Tibbiyotga sohasi haqida aytadigan bo'lsak, shifokorning bemor bilan muloqoti hamisha dolzarb ahamiyat kasb etib kelgan. Bemor bilan muomalaga kirishishning o'ziga yarasha shartlari bor, albatta. Shifokor bemor xastaligining taxminiy diagnozini, shaxsini, kasbini, ijtimoiy sharoitini, saviyasini, dunyoqarashini, bilim darajasini, tashqi psixik belgilarini o'rganganidan so'ng, o'zini ham bu muloqotga ruhan tayyorlaganidan keyingina u bilan muloqot qilish uchun ma'naviy haqqi paydo bo'ladi. Bemor va shifokor muloqoti shartli ravishda ikki doirada kechadi. Birinchi, tashqi doiraga shifokorning bemor bilan muloqotga tayyorlanish bosqichidagi amallar kiradi. Ikkinchi, ichki doirani esa bemor shaxsini, uning kasallik sabablarini begilovchi dalillar tashkil etadi. Birinchi doira sohibining mahorat darajasi qay darajada yuksakligi uning ikkinchi doiraga “ko'prik” sola olish san'ati bilan belgilanadi. Aynan shu “ko'prik” solinganidan so'ng bemor shifokorga ishonch va umid ko'zi bilan qaray

boshlaydi. Shifokor bemor bilan muloqotning avvalidayoq uning saviyasiga mos ravishda suhbatlashishi muhim. Bemor hunarmand bo'lsa, shunga mos maqomda, akademik bo'lsa, albatta, uning yuqori saviyasiga yarasha muomala qila olishi asosiy talablardandir. Shifokor beixtiyor bu holatning aksini qilsa, u holda o'zining tuzatib bo'lmaz xato qilganini bir umr afsus bilan eslab yurishiga to'g'ri keladi. Shifokor bemorni o'rab turgan atrof-muhitga katta e'tibor bermog'i lozim. Uning botiniy va zohiriy ko'rinishi bemor bilan kechadigan muloqotiga bevosita ta'sir otkazishi mumkin. Xususan, bemor yotgan xona shinam, ozoda, havosi toza bo'lishi, albatta, uning ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu - botiniy ta'sirdir. Zohiriy ta'sir esa bemor atrofida kechadigan ijtimoiy hayot: boshqa bemorlarning, kichik tibbiy xo'dimlarning yoki tashrif buyuruvchilarning salbiy xatti-harakatida ko'rinadi. Bu ta'sirga, atrofda shovqin-suronlar, qo'shni bemorlarning muloqoti, hatto, shifokorning yoqimli bo'lib tuyulgan tovushi, mimikasi, harakatlari ham kiradi. Shifokor, bemor bilan muloqotga kirishar ekan, uning ko'z o'ngida ma'lum ma'noda kamchiliklardan xoli, yuksak axloqli inson sifatida gavdalanishi zarur. Shifokor ma'naviyati deganda, ma'nili fikrlashi, so'zlashi, shuningdek shaxsiyatidagi, tarbiya va odobidagi hamda amaliyotidagi barcha ijobiy xatti-harakatlar majmuasi tushuniladi. Tibbiyot xodimlarining kasbga munosabati, axloq-odobi, shuningdek, shifokorlar va bemorlar orasidagi turli huquqiy munosabatlar zamonamiz tilida bioetika va deontologiya deyiladi. Buni sodda shaklda ona tilimizga ko'chirsak, tibbiyot xodimi bilan bemor o'rtasidagi burchga sodiqlik, muomala qoidalariga rioya qilishi va yaxshi, to'g'ri muloqot, munosabat ham desa bo'ladi. Tibbiyotimizning necha ming yillik tajribasi ham, uning bilimdonlari – Buqrot-u Jolinusdan tortib, Abu Ali ibn Sinogacha buni tasdiqlaganlar. Ularning ta'biricha, bemorning ruhiy holati davolovchi shifokor, hamshira uchun qanchalik ahamiyatga molik bo'lsa, bemorning o'zi uchun ham shunchalik qimmatlidir. Bemor bilan suhbatda uning kechinmalarini yengillashtirishga intilish belgilangan dori-darmonlarga qaraganda yaxshiroq ta'sir ko'rsatadi, natija beradi. O'zaro muloqotdan so'ng tibbiyot xodimiga - uning bilimi, tajribasi, samimiyatiga bemorda ishonch hosil bo'lmog'i, insoniy fazilatlariga hurmat va muhabbat uyg'onmog'i kerak.

Shuningdek, ma'naviyat shifokorlarga nihoyatda zarur omil bo'lib, bu ularning qalb ko'zgidir. Tibbiyot xodimi, eng avvalo, sof vijdonli, halol, adolatli, yuksak axloqli bo'lmog'i kerak, chunki vijdon insonning ichki axloqiy hakamidir. Vijdon - bu o'z burchini anglash demak. Tibbiyot olamida vujudga kelgan ko'pgina muammolarning hal qilinishi vijdonga, shifokor va hamshiraning axloqiy madaniyatiga va ma'naviyatiga bog'liq. Chunki ular doimo el orasidirlar. Shu boisdan tibbiyot o'quv yurtlarida deontologiya o'rgatilgan. "Deontologiya" tushunchasi kishining xulqi, odobi haqidagi fanni ifodalash uchun XVI- asrning boshlarida ingliz faylasufi va iqtisodchisi I. Bentam tomonidan taomilga kiritilgan edi. Bu atama joriy qilinmasdan ancha ilgari tibbiyot xodimining odob qoidalarini tartibga solib turuvchi asosiy axloq qoidalari va qasamyodlari uzoq asrlardan bizgacha yetib kelgan yozma manbalarda saqlangan. Tibbiyot deontologiyasi tib xodimlaridan yuksak insoniy fazilatlarga ega bo'lishni taqozo etadi. Bu fazilatlar: bilimdonlik, odamiylik, jasorat, mehr-shafqat, xushmuomalalik, halollik, pokizalik, insofilik, sofdillik, ziyraklik, hozirjavoblik, bosiqlik, kamtarlik, izlanuvchanlik, andishalilikda namoyon bo'ladi. Aslida tibbiyot - bu ilmni yoki san'atni, degan fikr hozirgi davrga qadar tabobat olamida yechilmay kelayotgan masala. Uzoq va yaqin o'tmishdagi allomalar, bugungi olimlar e'tirof etishicha, tibbiyotga, avvalo, fan sifatida qarash kerakligi hech kimda e'tiroz yoki shubha tug'dirmaydi. Lekin uning amaliy ijrosi, tabobatchilik sir-asrorlarini hayotga tadbiiq eta olish katta san'at ekanligini ham e'tirof etish joizdir. Aslida, tibbiyot deontologiyasi keng falsafiy tushuncha bo'lib, bir qancha yo'nalishlardan iborat. Ular: shifokor bilan bemor o'rtasidagi munosabat; shifokor bilan bemorning yaqin kishilari (qarindoshlari, do'stlari, hamkasblari) orasidagi munosabat; shifokorlarning hamkasblari, hamshiralar va kichik tibbiyot xodimlari bilan munosabati; shifokor va bemorning davolash jarayonidagi huquqlari; shifokorlik sirlarini saqlash madaniyati; ustoz va shogird munosabatlari; - shifokor faoliyatidagi xato kamchiliklar va boshqalar. Deontologiya qonun-qoidalarining tibbiyot amaliyotida to'g'ri joriy qilinishi tibbiyot xodimining ongi, saviyasi, dunyoqarashi, bilim mezonini va qaysi jamiyatda yashayotganligi bilan chambarchas bog'langandir. Kishilik jamiyati taraqqiyotining turli bosqichlarida shifokor, hamshiralarning

bemorlar bilan deontologik munosabatlari turlicha kechgan. U zamon talabiga qarab o'zgarib borgan. Fikrimizcha, bugungi kun talabi, kishilarimizning ahvol-ruhiyasidan kelib chiqqan holda, shuningdek, til ta'limi vazifalari, yutuqlariga tayangan holda muloqot madaniyati hamda deontologiyani qo'shib o'rganishni tibbiyot muassasalarida jonlantirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa shundan iboratki, inson salomatligiga ta'sir qiluvchi birinchi muhim omil –muloqot madaniyati, bemor uchun shifokor munosabati, uning o'rinli muomalasidir. Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, bu borada xalqimiz ma'naviy xazinasini va tibbiyotida ancha tajriba va bilim to'plangan bo'lib, ulardan o'rganish va amaliyotda samarali qo'llash bugungu avlodning zimmasidadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Omonturdiyev A. Professional nutqevfemikasi. – Toshkent: Fan, 2006. – 232 b. 4.
- Ernazarov T. Shifokordeontologiyasivatibbiyaxloq.// – Toshkent: Fan // 2005. – 118
2. Hojiev A. Tilshunoslikterminlariningizohlilug'ati. – Toshkent: O'zME, 2002. 164 b
3. Gaybullaevna, N. M. (2021). LINGUCULTUROLOGICAL PROPERTIES OF MEDICAL UNITS OF UZBEK LANGUAGE. Journal of Contemporary Issues in Business & Government, 27(4).
4. Gaybullaevna, N. M. (2021). Fundamentals of medical termsformation in uzbek language. Middle European Scientific Bulletin, 12, 488-491.